

Иқтисодий-хукукий газета

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

Ижтимоий таъминот

АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ҚҮЛЛАБ- ҚУВВАТЛАШНИНГ САМАРАЛИ МЕХАНИЗМИ

Ижтимоий сиёсат жамият ҳаётининг мухим соҳаси ва ҳар бир давлат фаолиятининг мухим йўналиши хисобланади. Ижтимоий йўналтирилган иқтисодиёт тамоилилларига мос пенсия таъминоти эса унинг амалий воситаларидан биридир.

ЎзА мухбири Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги хузуридаги бюджетдан инчари Пенсия жамгармаси ижрои директорининг биринчи ўринбосари Махмуджон Зиядуллаев билан пенсия таъминоти тизимида амалга оширилаётган ўзгаришлар ҳақида сұхбатлашди.

– Эртами-кечми, ҳаммамиз ҳам муайян ёшга етиб, кейинги фаровонлигимиз ҳақида ўйлаймиз, – дейди М.Зиядуллаев. – Бу пайтда пенсия таъминоти янада долзарб масалаға айланади.

Ўзбекистонда пенсия таъминоти – бу мамлакатимизда фуқароларга Ўзбекистон Республикаси Конституциясида кафолатланган моддий таъминотни тақдим этиш максадида ташкил этилаётган ҳуқуқий-ташкилий институтлар ва нормалар мажмуудир. Шу боис пенсия таъминоти мамлакатимизда қалланган ижтимоий муҳофаза тизимининг мухим таркибий қисми бўлиб, меҳнатга лаёқатсиз аҳоли ва кам таъминланган фуқароларнинг турмуш даражаси ва фаровонлигини таъминлашга қаратилган иқтисодий, ҳуқуқий, ижтимоий, ташкилий хусусиятга эга комплекс чора-тадбирларни амалга оширишини кўзда тутади.

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари «Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Конунда белгиланган тартибда давлат томонидан пенсия билан таъминланиш ҳуқуқига эгадир. Пенсия қонунчилигига мувофиқ, пенсия – шахсларга пенсия ёшига етиши, ногиронлик ёки боқувчисини йўқотганилиги муносабати билан бериладиган ойлик пул тўлови бўлиб, уни олиш ҳуқуки қонунда белгиланган шартлар ва меъёрларга мувофиқ аниқланади.

Ўтган йили республикамизда иш ҳақи 20,2 фоизга, бюджет ташкилотлари ходимларининг иш ҳақи, пенсиялар, нафақа ва стипендиялар миқдори эса 26,5 фоизга ошиди.

Мамлакатимизда пенсиялар ҳажмини мунтазам ошириш ва пенсионерлар ҳамда ногиронларга амалий ёрдам кўрсатиш орқали фуқаролар фаровонлигини изчил ошириб бориш аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш тизимининг асосий йўналиши хисобланади.

– Пенсия таъминоти қонунчилигини таъминлаштириш борасида қандай чора-лар кўрилмоқда?

– Ўзбекистон Республикаси – 1993 йилда қабул қилин-

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан www.norma.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

ХАТАРЛАРСИЗ КРЕДИТЛАР

Вазирлар Маҳкамасининг 17.03.2012 йилдаги «Кредит ахбороти алмашини тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Конунини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» 74-сон қарори билан Банклароро кредит бюроси негизида «Кредит-ахборот таҳлили маркази» кредит бюроси МЧЖ ташкил этилди. Куйдагилар МЧЖ фаолиятининг асосий йўналишлари хисобланади:

кредит ахборотлари субъектлари бўлган юридик ва жисмоний шахсларнинг кредит тарихларини шакллантириш учун зарур бўлган улар тўғрисидаги маълумотлар базасини шакллантириш ва ахборотни таҳлил қилиш;

кредит ахбороти субъектларининг молиявий фаолиятини таҳлил қилиш ва уларнинг рейтингини баҳолаш тизимини шакллантириш;

кредит ахборотидан фойдаланувчиларга, шунингдек кредит ахборотлари субъектларининг ўзига уларнинг сўровлари бўйича кредит ахборотлари субъектларининг кредит тарихи тўғрисидаги маълумотларни бериш бўйича шартнома асосида хизматлар кўрсатиш;

кредит ахбороти субъектларининг тўловга қодирлигини, кредитга лаёқатини ва тўлов интизомини баҳолашда кредит ахборотидан фойдаланувчиларга кўмаклашиш мақсадида уларга маслаҳат хизматлари ва бошқа хизматлар кўрсатиш.

Марказий банкнинг Кредит ахбороти миллий институтига: кредит ахбороти субъектларининг кредит битимлари тўғрисидаги маълумотларни тўплаш ва тегишли маълумотлар базасини шакллантириш; кредит ахборотининг давлат реестрини юритиш; кредит бюrolарининг МБга бериладиган кредит ахбороти маълумотлар базасини жамлаш; кредит ахборотининг маълумотлар базасини янгидан ташкил этилган кредит бюrolарига бериш вазифалари юкланди.

Давлат божи ставкалари (ВМнинг

3.11.1994 йилдаги 533-сон қарори билан тасдиқланган) кредит бюrolари Марказий банк томонидан давлат рўйхатидан ўтказилганлиги учун ЭКИХнинг З баравари миқдоридаги бож ставкаси билан тўлдирилди.

СОТИШ ТАРТИБИ ЎЗГАРТИРИЛДИ

Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги, Давлат солик қўмитаси, Марказий банк бошқарувининг қарори (АВ томонидан 20.03.2012 йилда 1390-1-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Айрим турдаги акцизли товарларни ишлаб чиқариш ва сотишнинг ҳисоби тизими тўғрисидаги вақтнчалик низомга ўзгартиришлар киритилди.

Улар билан алкогольни маҳсулотлар, тамаки маҳсулотлари, ўсимлик мояи ва янги енгил автомобилларни реализация қилиш тартиби аввалроқ қабул

килинган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқлаштирилган. Чунончи, белгиланишича, алкогольни маҳсулотни импорт қилиш ва улгуржи савдо қилишга лицензияси бўлган юридик шахслар томонидан амалга оширилади. Бунда улар импорт қилган алкогольни маҳсулот алкогольни маҳсулот билан чакана савдо қилиш ҳуқуқига доир рухсат гувоҳномасига ҳамда фискал хотирали назорат-кассаса машиналари билан жиҳозланган турғун савдо шоҳобчалари (заллари)га эга бўлган юридик шахслар гагина сотилади (олдин ушбу меъёрий юридик шахс улгуржи савдо қилиш ҳуқуқига доир рухсат гувоҳномасига эга бўлиши мажбуриятини ўз ичига олган).

Тамаки маҳсулоти, шунингдек ўсимлик мояини импорт қилиш ва улгуржи сотишга нисбатан худди шундай талаб ҳам амалдаги қонунчиликка мувофиқлаштирилган.

Автомобиллар сотилиши ҳам тартиба солинган. Энди мамлакатимизда ишлаб чиқарилган янги енгил автомобилларни фақатнина юридик шахс бўлган ва ишлаб чиқарувчи корхона билан тегишли битим тузган расмий

ҳуқуқ СОЛИҚЛАР БУХГАЛТЕРИЯ

Қонунчиликдаги янгиликлар

дилерлар, янги импорт автомобилларини эса – фақатнина юридик шахслар – уларни ишлаб чиқарган корхоналарнинг расмий дилерлари сота оладилар.

2012 йил 30 марта кучга кирди:

ЭКСПОРТ ҚИЛУВЧИЛАРГА ЯНГИ ИМТИЁЗЛАР

Президентнинг 26.03.2012 йилдаги ПҚ-1731-сон қарори билан экспорт қилувчи корхоналарни рағбатлантиришини кучайтириш ва рақобатбардош маҳсулотларни экспортга етказиб беришини кўпайтиришга доир кўшимча чора-тадбирлар қабул килинди. Қарор билан товар (иш, хизмат) ишлаб чиқарувчи маҳаллий корхоналарга халқаро молия институтлари, донор мамлакатлар, хорижий давлатлар ҳукуматлари, бошқа норезидентлар маблаглари ҳисобидан Ўзбекистон Республикаси ҳудудида амалга ошириладиган лойиҳалар бўйича халқаро тендерларда хорижий қатнашчилар билан тенг шароитларда, жумладан ишлаб чиқарилган товар (иш, хизмат)ларни етказиб беришига чет эл валютасида шартномалар тузган ҳолда иштирок этиш ҳуқуки берилди. Махаллий ишлаб чиқариш корхоналари Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланиш назарда тутилган ўзида ишлаб чиқарилган товар (иш, хизмат)ларни ет-

казиб беришига тўғридан-тўғри битимлар шартида норезидентлар билан хорижий валютада шартномалар тузиш ҳуқуқига эга. Мазкур шартномалар фақат хизмат кўрсатаётган ваколатли банкда ҳисобга кўйилган ва экспорт қилувчи корхоналар учун бўлганидек солик имтиёзлари берилган ҳолда экспорт шартномаларига тенглаштирилади.

2012 йил 1 апрелдан бошлаб янги қурилиш, мавжуд ишлаб чиқаришларни мо-

1-бетда

дернизациялаш ва технологик янгилашга валюта кредитлари бўйича асосий қарзни қайтаришга жорий тўловлар бўйича йўналтириладиган валюта тушуми қисмини ваколатли банкларга мажбурий сошидан асосий қарз батамом тўлаб бўлинидиган муддатга қадар озод қилинди.

Карорга мувофиқ микрофирмалар ва кичик корхоналарга сифатни бошқариш тизимларини жорий этиш, маҳсулотларнинг халқаро стандартларга мувофиқлигини сертификациядан ўтказиш, шунингдек лаборатория тестлари ва синовларини ўтказиш комплексларини харид қилишга йўналтириладиган маблағлар суммасига ягона солиқ тўлови бўйича солиқ солинадиган базани камайтириш тартиби татбиқ этилади.

Тижорат банкларига экспорт операциялари бўйича факторинг хизматларини амалга оширишнинг чекланган муддатини 60 кундан 90 кунга узайтирган ҳолда экспорт операциялари бўйича факторинг хизматларини амалга ошириш ҳажмини кенгайтириш тавсия этилди.

ФУҚАРОЛАРНИНГ АЙРИМ ТОИФАСИ БАНДЛИГИНИНГ ҚЎШИМЧА КАФОЛАТЛАРИ РЕЖАЛАШТИРИЛДИ

Вазирлар Маҳкамасининг 26.03.2012 йилдаги 82-сон қарори билан Ўзбекистон Республикаси томонидан ратификация қилинган Зўрлаб ишлатиш ёки мажбурий меҳнат тўғрисидаги конвенцияни ҳамда Болалар меҳнатининг оғир шаклларини тақиқлаш ва йўқ қилишга доир шошилинч чоралар тўғрисидаги конвенцияни 2012–2013 йилларда амалга ошириш бўйича қўшимча тадбирлар режаси тасдиқланди.

Режада ўрта маҳсус, касб-хунар ва олиятълим муассасаларининг давлат грантлари бўйича таълим олаётган битириувчиларини ишга жойлаштиришнинг қўшимча кафолатлари тўғрисидаги нормалар, шунингдек олий ва ўрта маҳсус, касб-хунар таълими муассасаларида таълим олаётган шахсларнинг ўриндошлик бўйича ишлаш тартиби ва шартлари тўғрисидаги Меҳнат кодексининг нормаларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши наизарда тутилган. Тадбирларни ўтказиш доирасида одам савдоси қурбонлари, ёш мутахассислар, меҳнат бозорида тенг шароитларда рақобатлашишга қодир бўлмаган бошқа шахслар учун ишга жойлашиш бўйича қўшимча кафолатлар жорий этилиши (иш ўринларини захиралаштириш) наизарда тутувчи «Аҳолини иш би-

лан таъминлаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзgartириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш режалаштирилмоқда. Бундан ташқари, ишлаб чиқариш амалиётини ўтаётганда ўқувчилар учун меҳнатни муҳофаза қилиш шарт-шароитларига риоя килмагани учун иш берувчилар ва ходимларнинг жавобгарлигини кучайтиришни ва вояга етмаганлар учун меҳнатнинг хавфсиз шарт-шароитларини таъминлашни назарда тутувчи «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги қонунга ўзgartириш ва қўшимчалар киритилиши назарда тутилган.

Зўрлаб ишлатиш ёки мажбурий меҳнат тўғрисидаги конвенция ҳамда Болалар меҳнатининг оғир шаклларини тақиқлаш ва йўқ қилишга доир шошилинч чоралар тўғрисидаги конвенцияни амалга ошириш учун:

мактабларда (юқори синфлар ўқувчилари учун), лицейлар ва коллежларда вояга етмаган болаларнинг хуқуқларини ва Халқаро меҳнат ташкилотининг Ўзбекистон томонидан ратификация қилинган конвенциялари қоидаларини ўрганишга йўналтирилган кичик ихтисосли ўкув дастурлари ишлаб чиқилади ва жорий этилади;

ўқувчиларнинг дарсларга мунтазам қатнашмаслигининг ҳар бир ҳолатини аниқ муҳокама қилган ҳолда таълим муассасаларида ўқувчиларнинг ўкув машгулотларига қатнашишини назорат қилиш кучайтирилади ҳамда ўқувчиларнинг ўкув машгулотларига тўлиқ қатнашишини ва ўқувчилар контингенти сакланишини таъминлаш бўйича барча зарур чора-тадбирларни кўриш учун таълим муассасалари раҳбарларининг шахсий масъулияти ўрнатилади;

оиласда болаларга нисбатан зўравонлигинг олдини олиш мақсадида нобоп оиласардан бўлган болалар устидан мунтазам мониторинг олиб борилиши ташкил этилади ва амалга оширилади ҳамда пахта йигим-терими ишларида умумтаълим мактаблари ўқувчиларининг мажбурий меҳнатидан фойдаланишга йўл кўймаслик учун жойларда мониторинг олиб борилади.

ТИББИЁТ ЛИЦЕНЗИЯЛАРИНИ БЕРИШ ТАРТИБИ ЎЗГАРДИ

Вазирлар Маҳкамасининг 29.03.2012 йилдаги «Тиббий фаолиятни лицензиялаш тартибини тақомиллаштириш тўғрисида» 92-сон қарори билан Тиббий

фаолиятни лицензиялаш тўғрисидаги низом ва Хусусий тиббиёт муассасаларига лицензия бериладиган тиббий фаолият ихтисосликлари турларининг рўйхати янгиланди.

Янгиланган Низом билан назарда тутилган лицензия олиш учун зарур ҳужжатлар рўйхатига ходимлар учун тиббий маълумот тўғрисидаги дипломнинг нусхаси ва марказлаштирилган стерилизация бўлими (МСБ)нинг мавжуд бўлишини талаб қиладиган ихтисосликлар бўйича тиббий фаолиятни лицензиялашда стерилизация асбоб-ускуналарида ишлашга рухсат бериш тўғрисидаги гувоҳнома, шунингдек лицензия талабгорида унга мулк хуқуки билан ёки бошқа қонуний асосда тегишли бўлган тиббий фаолиятни амалга ошириш учун биноларнинг мавжудлигини тасдиқлайдиган ҳужжатлар кўшилди. Бундан ташқари, Низомда лицензияни қайта расмийлаштириша ёки филиал очилган (ёпилган), тиббий фаолиятни амалга ошириш жойи, муассаса тири, ихтисослашув турлари ва кўрсатиладиган тиббий хизматлар ҳажми ўзгарган ҳолларда лицензия битимини қайта расмийлаштириш тартиби аниқ белгиланган. Янгиланган Низом шунингдек лицензия битимини қайта расмийлаштириш учун зарур ҳужжатлар рўйхатини ўз ичига олади.

Хусусий тиббиёт муассасаларига лицензия бериладиган тиббий фаолият ихтисосликлари турларининг рўйхати 70 дан 50 га қисқартилди. Олдин амал қилган рўйхатдан қўйидаги тиббий фаолият ихтисосликлари турлари чиқариб ташланди:

Акушерлик ва кичик оператив гинекология

Болалар ва ўсмирлар гинекологияси (операциясиз)

Болалар эндокринологияси (операциясиз)

Гериатрия

Клиник фармакология

Кардиохирургия (маслаҳат-диагностика ёрдами)

Томир хирургияси (маслаҳат-диагностика ёрдами)

Жаг-юз хирургияси (маслаҳат-диагностика ёрдами)

Экстракорпорал детоксикация

Нейрохирургия (маслаҳат-диагностика ёрдами)

Болалар урологияси (операциясиз)

Анестезиология ва реаниматология (факат рухсат берилган операциялар бўйича)

Травматология

Болалар травматологияси

Болалар кардиологияси ва ревматологияси

Болалар гастроэнтерологияси

Болалар нефрологияси

Болалар пульмонологияси

Болалар хирургияси (маслаҳат-диагностика ёрдами)

Болалар анестезиологияси ва реаниматологияси (факат рухсат берилган операциялар бўйича)

Болалар неврологияси

Неонатология

Параodontология.

Рўйхатга илгари назарда тутилмаган янги ихтисослик тири – болалар стоматологияси киритилди.

Соғлини сақлаш вазирлигига ишлаб турган хусусий тиббиёт муассасаларига илгари берилган лицензияларни Хусусий тиббиёт муассасаларига лицензия бериладиган тиббий фаолият ихтисосликлари турларининг рўйхатига мувофиқлиги юзасидан 3 ой муддатда хатловдан ўтказиш ҳамда лицензияловчи орган хисобидан қайта расмийлаштириш ёки белгиланган талабларга жавоб бермайдиган айрим лицензиатларнинг фаолиятини тұхтатиш бўйича зарур чора-биirlар кўриш топширилди.

ШАҲСИЙ ЁРДАМЧИ ҲЎЖАЛИКЛАР УЧУН МИКРОКРЕДИТЛАР

Марказий банк бошқарувининг қарори (AB томонидан 20.03.2012 йилда 2344-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Тижорат банклари томонидан шахсий ёрдамчи ҳўжаликларга қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотларини етишириш учун микрокредитлар бериш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди.

Низомга мувофиқ, шахсий ёрдамчи ҳўжалик деганда, шаҳарча, қишлоқ, овулларда яшовчи фуқароларга мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик кўтарилилган участкаларнинг бир қисми – төмөрқада оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида оила эҳтиёжлари учун дехкончилик ва чорвачилик маҳсулотларини етишириш ҳамда оила эҳтиёжидан ортиқасини дехқон бозорларида сотиш билан шугулланадиган оиласий ҳўжалик тушунилади.

Микрокредитлар қайтириш муддатини узайтириш хукуқисиз ЭКИХнинг 100 бараваригача миқдорда:

мевали дарахтлар ва узум кўчатлари сотиб олиш учун – 1 йиллик имтиёзли давр билан 3 йилгача бўлган муддатга;

уругликлар, минерал ўғитлар ва ўсимликларни кимёвий химоя қилиш воситалярни сотиб олиш, ихчам иссиқхоналар ташкил этиш ҳамда паррандачилик ва асаларичиликни ривожлантириш учун – 6 ойлик имтиёзли давр билан 2 йилгача бўлган муддатга берилади.

Микрокредитлардан фойдаланганлик учун фоиз ставкаси миқдори Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкаси даражасидан юқори бўлмаслиги керак.

Микрокредит олиш учун шахсий ёрдам-

ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ

– Аҳолини ижтимоий қўллаб-куватлашнинг самарали механизми

1, 4-5-бетлар

КОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

УШБУ СОНДА:

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМЛАШТИРИШ

1-3-бетлар

БУХГАЛЬТЕРГА ЁРДАМ

– Интеллектуал мулк дебети ва кредити

6-7-бетлар

КАДРЛАР БЎЛИМИ

– Адвокат қайси манбадан маош тўлайди?

– Ишдан бўшаши ҳақида огоҳлантирилган ходимга компенсация тўлаш

8-бет

ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

чи хўжалик юритувчи жисмоний шахслар ўзлари истиқомат қиласидиган жойдаги тижорат банклари филиалларидан бирига қўйидаги хужжатларни илова қилган ҳолда ариза билан мурожаат этишлари мумкин:

шахсни тасдиқловчи хужжат нусхаси; маҳалла, қишлоқ, овул фуқаролар йинини Кенгаши раиси томонидан имзоланган, берилган санаси ва рақами қайд этилган ҳамда гербли мухр билан тасдиқланган тавсиянома;

шахсий ёрдамчи хўжалик юритувчи жисмоний шахсда томорқа участкаси мавжудлиги тўғрисида ҳамда унинг майдони кўрсатилган маълумотнома.

Кўрсатиб ўтилган хужжатларни топширишда шахсни тасдиқловчи хужжатнинг асл нусхаси кўрсатилади.

Қарз олувчилар микрокредитлар қайтилишининг таъминотини тасдиқлаш

сифатида банк филиалига қўйидаги таъминот турларидан бирини ҳам тақдим этишлари лозим:

мол-мулк гарови шартномаси; банк ёки суғурта компаниясининг кафолати;

учинчи шахслар кафиллиги; микрокредитни қайтармаслик хатарининг банк фойдасига суғурта қилинганилиги тўғрисидаги суғурта полиси.

Банк филиалининг кредит қўмитаси кўрсатилган ариза бўйича барча зарур хужжатлар олингандан сўнг 3 иш куни вомида қарор қабул қилиши керак. Микрокредит бериш рад этилган тақдирда, банк филиали аризачига бу ҳақда кейинги иш кунидан кечитирмаган ҳолда ёзма шаклда маълум қилиши шарт.

Кредит шартномаси тузилиб, микрокредит қайтарилишининг таъминотига оид хужжатлар расмийлаштирилгандан кейин банк томонидан қарз олувчига ссуда хисобварағи очилади ва улар ҳисоби 14900-«Жисмоний шахсларга берилган узоқ муддатли кредитлар» баланс ҳисобварағида юритилади.

Микрокредит ҳамда унга ҳисобланган фоизларни тўлаш банк кассасига нақд пул топшириш ёки қарз олувчининг депозит ҳисобварағидан пул ўтказиб бериш ёхуд банк пластик карточкалари орқали амалга оширилади.

Микрокредитдан бошқа мақсадда фойдаланилганилиги аниқланган тақдирда, банк кредиттинг мақсадга номувофиқ ишлатилмаган қисмини қарз олувчидан муддатидан илгари ундириб олиш ҳуқуқига эга.

2012 йил 30 марта кучга кирди.

ТАХОГРАФЛАРГА ЭГА БЎЛИШ ШАРТ

Ўзбекистон автомобиль ва дарё транспорти агентлиги бошлигининг бўйруғи (AB томонидан 26.03.2012 йилда 2345-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Рақамли назорат курилмаларидан фойдаланиш тўғрисидаги йўриқнома тасдиқланди. Йўриқномага мувофиқ автотранспорт воситасига рақамли назорат курилмасини (бундан кейин – тахограф) ўрнатиш, унга техник хизмат кўрсатиш (1 йилда камида 1 марта), уни таъмирлаш ва тамғалаш фақат устахона томонидан амалга оширилади. Тахографни қиёслаш эса устахонада ёки «Ўзстандарт» агентлиги томонидан 1 йилда камида 1 марта амалга оширилади. Тахограф таъмирангандан ва техник хизмат кўрсатилгандан кейин қиёсланганилик муддатидан қатъи назар, қайта қиёсланганидаги Унинг яроқлилиги қиёсланганилик тўғрисидаги гувоҳнома билан тасдиқланади.

МЕҲНАТ ВА ДАМ ОЛИШ РЕЖИМЛАРИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ УЧУН ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН РАҚАМЛИ НАЗОРАТ КУРИЛМАСИ КАРТОЧКАЛАРИ ТЎҒРИСИДАГИ НИЗОМ ТАСДИҚЛАНДИ.

Низомга мувофиқ, рақамли назорат курилмаси карточкалари (бундан кейин – тахограф):

юқ ва (ёки) йўловчиларни автомобилда халқаро ташиши амалга ошируви ташкилотлар ва якка тартибдаги тадбиркорларга (муддатсиз);

кўрсатилган ташкилотлар ҳайдовчилигига (5 йилга);

тахографни ўрнатиш, қиёслаш, техник хизмат кўрсатиш, таъмирлаш ва тамғалаш бўйича фаолият олиб борувчи устахоналар – юридик шахсларга (карточканинг амал қилиш муддати – 1 йил);

ҳайдовчиларнинг меҳнат ва дам олиш режимини қонун хужжатлари талабларига мувофиқлигини назорат қилувчи ваколатли давлат органининг ваколатли шахсига (муддатсиз) берилади.

Тахограф карточкасини олиш учун кўрсатиб ўтилган шахслар Автомобиль ва дарё транспортини ривоҷлантиришни норматив-техник таъминлаш Республика марказига зарур хужжатлар билан бирга ариза тақдим этадилар. Марказ аризани 30 кун ичидаги кўриб чиқиши керак.

Ҳайдовчи карточкасидаги маълумотлар автотранспорт воситасининг эгаси томонидан ҳар 28 кунда кўчириб олинади. Ушбу маълумотлар назорат қилувчи органларга тақдим этилиши учун 1 йил давомида сакланиши керак.

Ҳайдовчи «С», «D», «E» тоифаларидағи автотранспорт воситасини бошқариш ҳуқуқини берувчи ҳайдовчилик гувоҳномасига эга бўлиши шарт.

Юқ ташиш билан шугулланадиган ҳайдовчининг энг кам ёши белгиланган:

руҳсат этилган максимал оғирлиги 7,5 тоннадан ошмайдиган автотранспорт воситаларини (тиркама ва ярим тиркамалар билан бирга) бошқариш учун – 18 ёш;

бошқа автотранспорт воситаларини бошқариш учун – 21 ёш.

Йўловчилар ташиш билан банд бўлган ҳайдовчининг энг кам ёши 21 дан кам бўлмаслиги керак. Бунда, ҳайдовчи руҳсат этилган энг кўп оғирлиги 3,5 тоннадан ортиқ бўлган автотранспорт воситасини бошқариш бўйича камида 3 йиллик ҳайдовчилик стажига эга бўлиши шарт.

2012 йил 5 апрелдан кучга кирди.

***

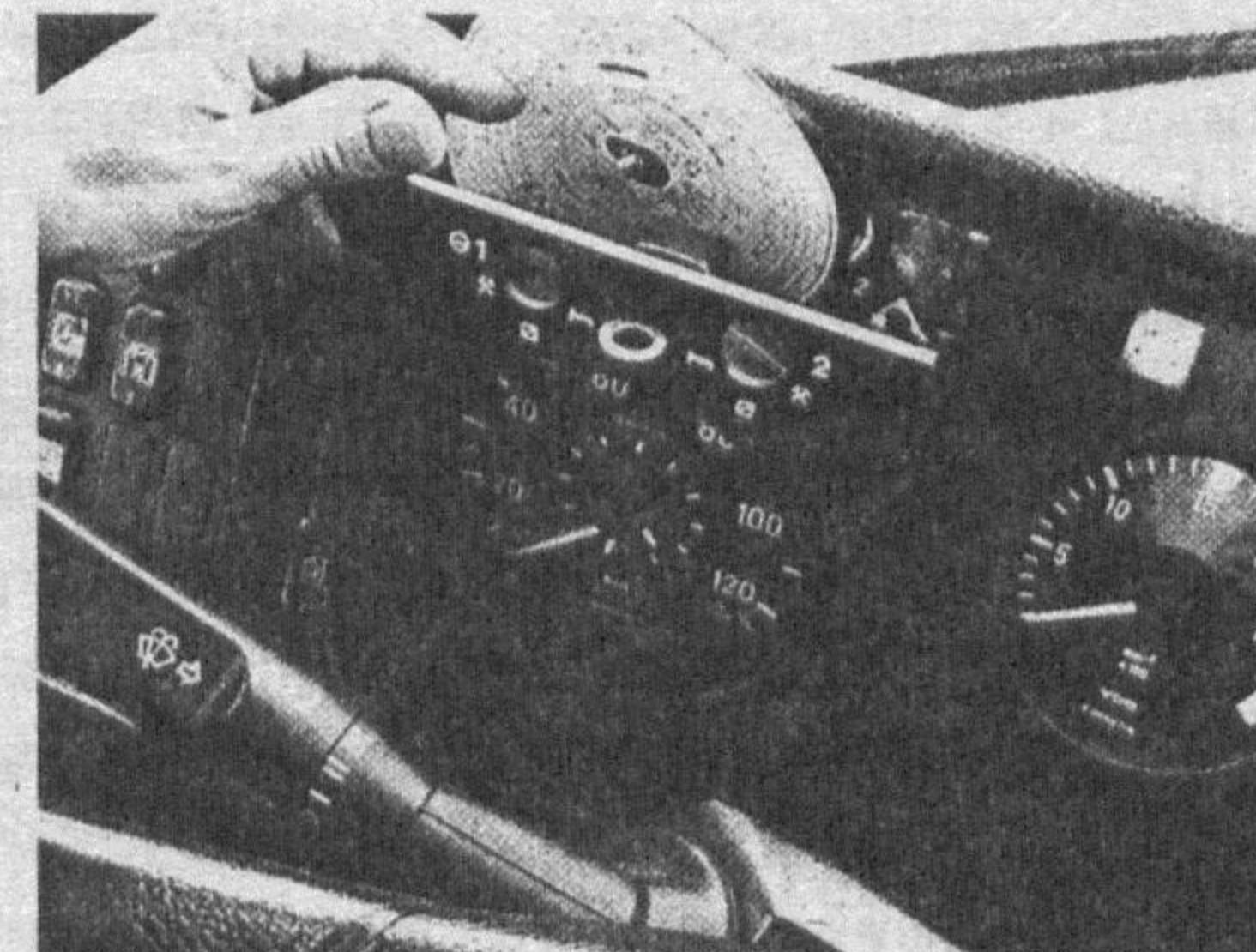
ЎЗБЕКИСТОН АВТОМОБИЛЬ ВА ДАРЁ ТРАНСПОРТИ АГЕНТЛИГИ БОШЛИГИНИНГ БЎЙРУГИ (AB ТОМОНИДАН 26.03.2012 ЙИЛДА 2345-СОН БИЛАН РЎЙХАТДАН ўТКАЗИЛГАН) БИЛАН РАҚАМЛИ НАЗОРАТ КУРИЛМАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ТЎҒРИСИДАГИ ЙЎРИҚНОМА ТАСДИҚЛАНДИ. Йўриқномага мувофиқ автотранспорт воситасига рақамли назорат курилмасини (бундан кейин – тахограф) ўрнатиш, унга техник хизмат кўрсатиш (1 йилда камида 1 марта), уни таъмирлаш ва тамғалаш фақат устахона томонидан амалга оширилади. Тахографни қиёслаш эса устахонада ёки «Ўзстандарт» агентлиги томонидан 1 йилда камида 1 марта амалга оширилади. Тахограф таъмирангандан ва техник хизмат кўрсатилгандан кейин қиёсланганилик муддатидан қатъи назар, қайта қиёсланганидаги Унинг яроқлилиги қиёсланганилик тўғрисидаги гувоҳнома билан тасдиқланади.

Бундан ташқари, 6 йилда камида 1 марта тахографдан келгусида фойдаланиши имкониятини ўрганиш бўйича калибрлаш ишлари ўтказилади.

Ҳайдовчи фақат ўзининг тахограф карточкасидан фойдаланиши шарт. Қатновда 2 ҳайдовчи иштирок этган ҳолда иккичи ҳайдовчининг карточкаси тахографга биринчи ҳайдовчининг карточкаси ўрнига автотранспорт воситаси тўлиқ тұхтагандан кейин ўрнатилиши керак.

Ҳайдовчининг автотранспорт воситасининг ҳаракати давомида карточкани тахографдан чиқариши, тахографни очиши ва мустақил равишда таъмирлаши тақиқланади.

2012 йил 5 апрелдан кучга кирди.

АЛКОГОЛЛИ МАҲСУЛОТЛАРНИ СОТИШ УЧУН РУХСАТНОМА ЗАРУР

Вазирлар Маҳкамасининг 28.03.2012 йилдаги 89-сон қарорига мувофиқ умумий овқатланиш корхоналари томонидан алкогольли маҳсулотлар фақат алкоголли маҳсулотларни сотиш ҳуқуқи учун руҳсат гувоҳномалари асосида сотилади.

Умумий овқатланиш корхоналари томонидан алкогольли маҳсулотларни сотиш ҳуқуқи учун ойига энг кам ойлик иш хақининг 5 баравари миқдорида йигим ундирилади. Руҳсат гувоҳномаси ҳар бир умумий овқатланиш обьектига аризада кўрсатилган муддатга, лекин кўп билан икки йил муддатга берилади. Руҳсат гувоҳномалари Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимларни ҳузуридаги алкогольли маҳсулотлар билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун руҳсат гувоҳномалари бериш бўйича маҳсус комиссиялар томонидан берилади.

Руҳсат гувоҳномасини олиш учун умумий овқатланиш корхонаси ўзи жойлашган жойдаги ишчи органга қўйидаги хужжатларни тақдим этади:

руҳсат гувоҳномасини олиш учун ариза;

умумий овқатланиш корхонасининг давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси;

руҳсат гувоҳномаси олиш учун ариза бериш вақтига келиб шаҳарларда – энг кам ойлик иш хақининг камида 100 баравари миқдорида шакллантирилган устав фондининг мавжудлигини тасдиқловчи хужжат нусхаси. Агар устав фонди пул шаклида шакллантирилган бўлса – бу тўғридаги тасдиқловчи хужжат хизмат кўрсатувчи банк томонидан берилади. Устав жамғармаси бошқача мулк билан шакллантирилган тақдирда ушбу мулк-

ка эгалик ҳуқуқини, унинг қийматини ва унинг устав фондига киритилишини тасдиқловчи хужжат тақдим этилади;

тегиши ёнғинга қарши, санитария нормалари ва қоидаларига мувофиқ омборхоналари ва жиҳозлари ўзининг ёки ижарага олинган умумий овқатланиш обьектининг мавжудлигини тасдиқловчи хужжат нусхаси. Умумий овқатланиш корхонаси ўзининг умумий овқатланиш обьектига эга бўлган тақдирда унинг томонидан ушбу обьектга эгалик ҳуқуқини тасдиқловчи хужжат нусхаси тақдим этилади;

фискал хотираға эга бўлган назораткаса машинасининг рўйхатдан ўтказилганлиги тўғрисидаги давлат солик хизмати органининг маълумотномаси;

хизмат кўрсатувчи банкнинг банк пластик карточкаларидан тўловларни қабул қилиш бўйича ҳисоб-китоб терминалнинг мавжудлиги тўғрисидаги маълумотномаси;

аризада кўрсатилган муддатга мувофиқ руҳсат гувоҳномаси берилганлиги учун йигим тўланганлигини тасдиқловчи банк хужжатининг нусхаси.

Умумий овқатланиш корхонасидан Низомнинг 5-бандида назарда тутилмаган ҳужжатларнинг тақдим этилишини талаб килишга йўл кўйилмайди.

Ишчи орган тақдим этилган ҳужжатларни 5 иш куни мобайнида ўрганиб чиқади ва уларнинг ишончлилигини, шунингдек белгиланган талабларга мувофиқлигини аниқлайди.

Комиссия ишчи орган томонидан тақдим этилган ҳужжатларни 10 иш куни мобайнида ўрганиб чиқади ва Комиссиянинг барча аъзолари томонидан бир овоздан қарор қабул қилинган тақдирда руҳсат гувоҳномаси бериш тўғрида қарор қабул қиласиди.

Руҳсат гувоҳномасининг амал қилиши таъмирлаш ишлари бажарилиши муносабати билан, шунингдек бошқа шунга ўхшаш ҳолларда вақтнча тўхтатиб турилганда умумий овқатланиш корхонаси бу тўғрида Комиссияни ва давлат солик хизмати органини ёзма шаклда хабардор қилиши керак.

Давлат солик хизмати органдарининг тақдимномаси бўйича Комиссия томонидан руҳсат гувоҳномасининг амал қилиш муддатини 10 кундан ортиқ бўлмаган муддатга тўхтатиб туриш тўғрисидаги қарор умумий овқатланиш корхонасида алкогольли маҳсулотларни сотиш қоидлари бузилганлиги, шу жумладан нақд пул тушумини инкассация қилишдаги бузилишлар аниқланган тақдирда қабул қилинади.

Қарор билан Умумий овқатланиш корхоналари томонидан алкогольли маҳсулотларни сотиш ҳуқуқи учун руҳсат гувоҳномаси бериш тартиби тўғрисидаги ҳужжатнинг яролиши расмийлаштириш, унинг амал қилиш муддатини узайтириш, дубликат бериш тартиби ҳам белгиланган.

Хужжатларнинг қисқача шарҳлари эксперт-юристларимиз
Елена ЕРМОХИНА ва
Сардор ДЖУМАШОВ тайёрлайдилар.

ҚУВВАТЛАШНИНГ САМАРАЛИ МЕХАНИЗМИ

пенсиясини олиш ҳуқуқи юзага келгач, олиш ҳуқуқига эга.

Шахсий жамғарип бориладиган пенсия ҳисобвараклари, шунингдек, жамғарип бориладиган пенсия дафтарчасини бериш ва расмийлаштириш Халқ банки томонидан бепул амалга оширилади. Жамғарип бориладиган пенсия тўловлари Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг туман (шаҳар) бўйимлари томонидан бериладиган жамғарип бориладиган пенсия тўловларни олиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувохнома асосида бундай тўловларни олувчининг яшаш жойидаги Халқ банки филиали томонидан тўланади.

– Бугунги кунда жаҳонда пенсия ёшини ошириш тенденциялари кузатилмоқда. Мамлакатимизда ҳам пенсия ёши оширилиши мумкини ва бу борада мутахассисларнинг гагнозлари қандай?

Глобал молиявий-иктисодий инқироз айrim хорижий давлатлар ҳукumatларидан пенсия қонунчилиги соҳасида шошилинч қарорлар қабул қилишни талаб этди.

Қисқа муддатли чораларни кўллашда шуни эътиборга олиш зарурки, баъзи қисқа муддатли муваффақиятлар узоқ истиқболда қўшимча сарф-харажатларни келтириб чиқариши мумкин. Кўплаб давлатлар пенсия тизимининг жамғарип бориладиган қисмига талаб этиладиган бадаллар даражаси ва ушбу бадаллар учун давлат субсидияларини кетмайтириди. Узоқ истиқболда қандай хатти-ҳаракатлар пенсия тизими барқарорлигига пурт етказади, уни жамғарилган активлардан маҳрум этади.

Мамлакатимизда инқирозга қарши чора-тадбирларнинг ўз вақтида қабул қилиниши самарасида нафақат иктисолиёт ва ялпи ички маҳсулотда, балки пенсия тайминоти соҳасида ҳам ижобий ўсишга эришилди.

Масалан, Президентимиз томонидан 2010 йил 24 декабрда қабул қилинган ПҚ-1449-сон қарорига мувофиқ тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг даромад қисми прогностлари ўрта муддатли истиқболда барқарор бўлиши кутилмоқда. Мазкур ҳолат мамлакатимиз Пенсия жамғармасининг молиявий мустахкамлигини яна бор тасдиқлайди.

– Қандай турдаги давлат пенсиялари ва қайси тоифадаги пенсиянерлар учун имтиёзлар мавжуд?

– Мамлакатимизда уч турдаги давлат пенсиялари – ёшга доир пенсия, ногиронлик пенсияси ва бокувчисини йўқотганлик пенсияси мавжуд.

Ўзбекистонда эркаклар 60 ёшга тўлганда ва иш стажи 25 йил бўлганда, аёллар 55 ёшга тўлганда ҳамда иш стажи 20 йил бўлганда ёшга доир пенсия олиш ҳуқуқига эга. Шунингдек, қонунчилиқда аёлларнинг 54 ёшга тўлганда ва 20 йиллик иш стажига эга бўлиб, ушбу давр ичидаги суғурта бадаллари тўлаган бўлса, пенсияга чиқиши мумкинлиги кўзда тутилган. Бундан ташқари, пенсия қонунчилигидаги ўта зарарли ва оғир меҳнат шароитларида ишләётган одамлар, учувчилар ва учувчи-синовчилар таркибида киравчилар, театрлар, цирклар ва концерт ташкилотлари, бошқа театр-томоша корхоналари артистларининг айrim тоифалари, айrim тоифадаги спортчилар, уруш ногиронлари, болалиқдан ногирон фарзандларнинг оналари, лилипутлар ва паканалар, ногирон болалар учун ихтиослашган таълим муассасалари, «Мехрибонлик» уйлари, ҳарбий академик лицейлар, тарбия колониялари ўқитувчилари, ихтиослашган тиббий муассасаларнинг шифокорлари ва ўрта тиббий ходимлари, меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органларининг ходимларига, қонунда белгиланган махсус иш стажига эга бўлса, пенсияга чиқиши бўйича умумий белгиланган ёшни қисқартирилган ҳолда пенсияга чиқиши учун имтиёз кўзда тутилган.

Ушбу имтиёзларда муайян махсус иш стажига эга бўлган тақдирда, ёшидан қатъи назар, пенсия тайинлаш, шунингдек, пенсия ёшини 10 ёки 5 йилга қисқартириш назарда тутилган. Бундан ташқари, ишловчи пенсионерларнинг куйидаги тоифаларига, яъни ногиронлар, Иккинчи жаҳон уруши қатнашчилари ва уларга тенглаштирилган шахслар, Иккинчи жаҳон уруши йилларида ҳарбий мажбуриятини бажарган ёки мамлакат ичкарисида ишлаган шахслар, I ва II гурух ногиронлари, Чернобиль фалокати оқибатида зарап кўрган шахслар, маҳалла фуқаролар йигинлари раислари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида диний мажрифат ҳамда маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи лавозимида ишләётган аёлларга пенсиялар тўлиқ миқдорда (100 фоиз) тўланади.

– Мамлакатимизда ҳар йили ёнг кам иш ҳақи миқдори ошаётганини эътиборга олган ҳолда, пенсияга чиқаётган фуқароларга пенсиялар қандай ҳисобланмоқда? Энг кам иш ҳақи миқдори ошиши эътиборга олиниб, пенсияга аввал чиқсан фуқа-

Ижтимоий таъминот

роларнинг пенсиялари миқдори қайта ҳисоблаб чиқиляптими?

– Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг давлат пенсия тайминоти тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ, пенсия миқдори иш стажининг муддатига боғлиқ бўлиб, пенсиянинг таянч миқдори, иш стажи учун пенсиянинг оширилиши ва пенсияга кўшиладиган устама ҳақлардан ташкил топади.

Ёшга доир пенсия ва I ҳамда II гурух ногиронларига ногиронлик пенсиясини тайинлашда пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун олинидаган ўртача ойлик иш ҳақининг 55 фоизини, бокувчинини йўқотганлик пенсияси эса оиласининг меҳнатга лаёкатсиз ҳар бир аъзосига ана шу сумманинг 30 фоизини ташкил этади. Бундан ташқари, Қонунда белгиланган пенсия тайинлашда талаб этиладиганидан ортиқча иш стажининг ҳар бир тўлиқ или учун пенсияларнинг таянч миқдорлари ёшга доир пенсиялар ҳамда I ва II гурух ногиронларига ногиронлик пенсиялари пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун олинидаган ўртача ойлик иш ҳақининг 1 фоизи миқдорида, бокувчинини йўқотганлик пенсиялари оиласининг меҳнатга қобилиятсиз ҳар бир аъзоси учун бокувчининг ўртача ойлик иш ҳақининг 0,5 фоизи миқдорида оширилади.

Пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун иш ҳақи миқдори иш ҳақларини пенсия тайинланадиган кундаги иш ҳақи даражасига келтириш учун қайта ҳисобланади ва бунда, юқорида қайд этилганидек, иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти кўлланилади. Иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти, ишдаги мавжуд танаффуслардан қатъи назар (пенсия тайинлаш учун мурожаат қилинган шахснинг танлашига кўра), меҳнат фаолиятининг охирги ўн или мобайнидаги исталган кетма-кет олтмиш ойидан ҳар бир ойи учун аниқланади, бунда шахснинг пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун қабул қилинадиган ҳақиқий иш ҳақи тегишли ойдаги ёнг кам ойлик иш ҳақи миқдорига бўлинади.

Иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти кўлланинг ҳолда қайта ҳисобланган иш ҳақини аниқлаш учун олинган натижага пенсия тайинланунга қадар ўтган 12 ой учун бир ойлик ўртача ёнг кам иш ҳақига кўпайтирилади (вергулдан кейинги тўрт белгили миқдоргача яхлитланади).

Масалан, фуқаронинг 2006 йил майдаги иш ҳақи 72 000 сўм, тегишли ойда ёнг кам иш ҳақи эса 9 400 сўм бўлган. Бунда иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти 7,6596 (72 000 / 9 400) ташкил этади.

2011 йил 12 апрель ҳолатига кўра, ўртача ёнг кам ойлик

иш ҳақи миқдори 45 214,58 сўмни ташкил қиласи (37 680 сўм (2010 йил май-июндаги ёнг кам ойлик иш ҳақи миқдори) x 3 + 45 215 сўм (2010 йил август – ноябрдаги ёнг кам ойлик иш ҳақи миқдори) x 4 + 49 735 сўм (2010 йил декабрь – 2011 йил апрелдаги ёнг кам ойлик иш ҳақи миқдори) x 5) / 12).

Айтайлик, фуқаро иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти кўлланган ҳолда қайта ҳисобланган 2006 йил майдаги иш ҳақининг янги миқдори 2011 йил 12 апрелда 346 325,60 сўмни ташкил қиласи.

Фуқаронинг умумий иш стажи 40 йил. Меҳнат фаолиятининг охирги ўн или мобайнидаги беш или учун (2006.05 – 2011.04 – 60 ой) иш ҳақининг умумий миқдори 10 991 080 сўмга тенг.

Иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти кўлланган ҳолда, ўтган беш или учун иш ҳақи қайта ҳисоблаб чиқилган, фуқаронинг 2011 йил апрель ҳолатига иш ҳақининг умумий миқдори 21 618 487,85 сўмни ташкил қиласи.

Иш ҳақининг якка тартибдаги коэффициенти кўлланган ҳолда, ўтган беш или учун иш ҳақи қайта ҳисоблаб чиқилган ўртача ойлик иш ҳақи 360 308,13 сўмга (2 1618 487,85 сўм / 60) тенг бўлади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг, Фармонига мувофиқ, ҳар гал ёнг кам иш ҳақи миқдори оширилганда, барча турдаги пенсиялар миқдори ҳам мутаносиб равишда оширилади.

– Пенсиянинг таянч миқдоридан ташқари пенсионерлар қандай қўшимча ва устама ҳақлар олишлари мумкин?

– Айrim тоифадаги фуқароларга ёнг кам иш ҳақи миқдорига боғлиқ бўлган, пенсияларга қўшиладиган устама ҳақ белгиланган. Мисол учун, уруш ногиронларига ногиронлик гурухига қараб – ёнг кам ойлик иш ҳақининг 125 фоизидан 150 фоизигача, кўзи ожизлик бўйича I гурух ногиронларига – 100 фоизи, қолганларга – 75 фоизи, II гурух ёлғиз ногиронларга – 50 фоизи, уруш қатнашчилари ва уларга тенглаштирилган шахсларга – 50 фоизи, Иккинчи жаҳон уруши йилларида мамлакат ичкарисида ишлаган ва ҳарбий мажбуриятни бажарган шахсларга – 30 фоизи, вафоти ҳарбий хизмат ёки ички ишлар органларида хизмат мажбуриятларини бажариш билан боғлиқ ҳарбий хизматчиларнинг ҳамда ички ишлар органлари ходимларининг ота-оналарига ва янги никоҳдан ўтмаган бева хотинларига (бева эрларига) – 30 фоизи, Ўзбекистон Республикаси олдида алоҳида хизматлари бўлган шахсларга – 100 фоизидан 150 фоизигача, ёшидан қатъи назар, имтиёзли пенсияга чиқиш ҳуқуқига эга бўлган артистларга – 75 фоизи, театр-концерт

ташкилотлари артистлари ва бадиий ходимларига, театр ва мусиқа санъати ижодий ходимларини тайёрловчи ўкув муассасаларининг профессор-ўқитувчилари ва концертмейстерлари, Вазирлар Ҳақкамаси белгилаган рўйхатга кўра – 50 фоизи миқдорида устама ҳақ қўшилади.

– Пенсияларни ҳисоблаш учун меҳнат фаолиятининг қайси даври учун иш ҳақи асос қилиб олинидаги ва бу борада иқтисодиётнинг тармоқлари ўртасида тафовут борми?

– Пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун иш ҳақига қонунчиликка биноан суғурта бадаллари тўланган меҳнатга ҳақ тўлаш шаклидаги барча даромадлар киради.

Ўртача ойлик иш ҳақининг умумий тартиби белгиланган бўлиб, унга кўра пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун, ишдаги танаффуслар мавжудлигидан қатъи назар, охирги ўн илилек меҳнат фаолияти давомидаги исталган кетма-кет беш или учун (пенсия сўраб мурожаат этган кишининг танлови бўйича) амалдаги ўртача ойлик иш ҳақи олинидаги.

Пенсияни ҳисоблаб чиқиш учун ўртача ойлик иш ҳақи кетма-кет ишланган олтмиш календарь ойдаги иш ҳақининг умумий миқдорини олтмишга бўлиш йўли билан аниқланади. Бунда, пенсия сўраб мурожаат этган кишининг хоҳишига қараб, ишга қабул қилиниши ёки меҳнат шартномасининг бекор қилиниши мунносабат билан иш кунлари сони тўлиқ бўлмаган ойлар ишланган тўлиқ календарь ойлар сифатида ҳисобга олинидаги.

Кучли ижтимоий сиёсат юритиш Президентимиз Ислом Каримов томонидан Ўзбекистоннинг ривожланиши бўйича ишлаб чиқилган ва бутун дунёда «ўзбек модели» деб эътироф этилган асосий беш тамойилдан бири ҳисобланади. Фуқароларимиз учун том маънодаги мунносиб кексаликни таъминлаш мамлакатимизда амалга оширилаётган ана шу кучли ижтимоий сиёсатнинг муҳим йўналишларидан бириидир.

Мухтасар айтганда, мамлакатимизда инсон, унинг ҳаёти, орзу-умидлари, шодлиги ва ташвишлари давлат ва жамиятнинг доимий эътибор марказида туради.

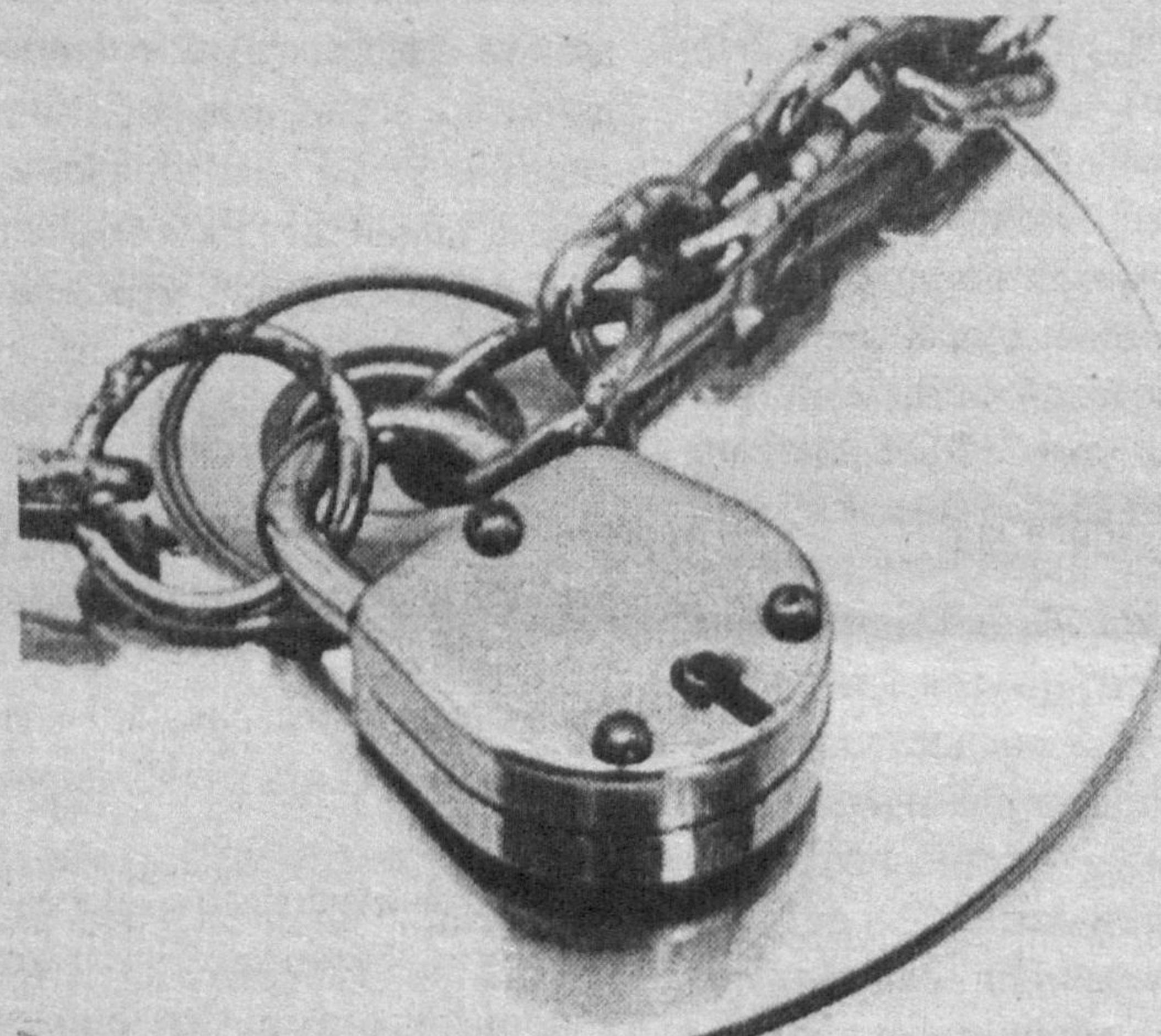
**ЎЗА мухбари
Маметов Анинг
интервьюси асосида
тайёрланди.**

ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК ДЕБЕТИ

«Интеллектуал мулк объектлари» атасаси маҳалий тадбиркорлар учун одатий бўлиб қолди. Уларни бошқа маҳсулотлар ёки хизматлар билан рақобатда яратишади, кўллашади, фойдаланишади. Бухгалтер эса ушбу номоддий активларни тўғри ҳисобга олиш ва уларга солик солиш тадоригини кўриши керак.

НОЁБ ТОВАР МЕЗОНЛАРИ

Интеллектуал мулк обьектларининг ҳукуқий табиити Фуқаролик кодекси (ФК)нинг 1031-1111-моддалари билан, уларнинг бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисоботда акс этти-

рилишининг услубий асослари эса 7-сон БХМС «Номоддий активлар», 21-сон БХМС «Бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақлар режаси ва уни кўллаш бўйича Йўриқнома»² билан белгиланган.

ФКнинг 1031-моддасига мувофиқ интеллектуал мулк обьектлари жумласига қўйидагилар киради:

- интеллектуал фаолият натижалари:

фан, адабиёт ва санъат асарлари;

ижролар, фонограммалар, эфир ёки кабель орқали кўрсатув ёхуд эшиттириш берувчи ташкилотларнинг кўрсатувлари ёки эшиттиришлари;

электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурлар ва маълумотлар базалари;

ихтиrolар, фойдали моделлар, саноат намуналари;

селекция ютуқлари;

ошкор этилмаган ахборот, шужумладан ишлаб чиқариш сирлари (ноу-хай);

- фуқаролик мумомаласи иштирокчиларининг, товарлар, ишлар ва хизматларнинг хусусий аломатларини акс эттирувчи воситалар;

Фирма номлари;

товар белгилари (хизмат кўрсатиш белгилари);

товарлар чиқарилган жойноми;

- ФКда ёки бошқа қонунларда назарда тутилган ҳолларда интеллектуал фаолиятнинг бошқа натижалари ҳамда фуқаролик мумомаласи иштирокчиларининг, товарлар ва хизматларнинг хусусий аломатларини акс эттирувчи воситалар.

7-сон БХМС интеллектуал мулк обьектларини номоддий активлар деб эътироф этади. Бунда уларни бундай деб эътироф этиш учун бир вақтнинг ўзида қўйидаги шартлар бажарилиши керак:

а) моддий-ашёвий тузилиш (шакл)га эга бўлмаслиги;

б) активлардан маҳсулот ишлаб чиқариша, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатишда ёхуд корхонанинг маъмурий ва бошқа функциялари учун узоқ муддат, яъни давомийлиги 12 ойдан юқори фойдали хизмат муддати ёки агар у 12 ойдан ошадиган бўлса, оддий операцион цикл мобайнида фойдаланиш. Бунда активнинг қиймати бир бирлик (комплект) учун Ўзбекистонда белгиланган (харид қилиш пайтида) энг кам иш ҳақи миқдорининг камиди 50 бараварини ташкил қиласди. Корхона раҳбари номоддий активлар таркибида хисобга олиш мақсадида ҳисобот даври учун активлар қийматининг камрок чегарасини белгилашга ҳақли;

в) корхона ушбу активни кейинчалик қайта сотишни мўлжалламайди;

г) ишончлилик, яъни корхонада актив ва унга бўлган мутлақ ҳукуқнинг мавжудлигини тасдиқловчи тегишли равища расмийлаштирилган ҳужжатлар (пентлар, гувоҳномалар, бошқа муҳофаза қилувчи ҳужжатлар, пент, товар белгисидан воз кешиш (сотиб олиш) шартномаси) нинг мавжудлиги;

д) идентификациялаш имконияти. Идентификациялаш шарти мезонларидан бири – НМАни корхонадан ажратиш ва унинг шартномавий ҳамда бошқа юридик ҳукуқлардан, ушбу ҳукуқлар бериладиган ёки корхонадан ажратиладиган бўлишидан қатъи назар ёхуд бошқа ҳукуқлар ва мажбуриятлардан юзага келиши мавжудлигига бажарилади.

7-сон БХМСда номоддий активларга қўйидагилар киритилган:

патент эгасининг ихтиро, саноат намуналари ва фойдали моделларга бўлган мутлақ ҳукуки;

муаллиф ёки бошқа ҳукуқ эгасининг ЭҲМ учун дастурлар ва маълумотлар базаларига бўлган мутлақ ҳукуки;

муаллиф ёки бошқа ҳукуқ эгасининг интеграл микросхемаларнинг топологияларига бўлган мутлақ ҳукуки;

ҳукуқ эгасининг товар белгиси ва хизмат кўрсатиш белгисига бўлган мутлақ ҳукуки, шунингдек товар ишлаб чиқарилган жойномидан фойдаланиш ҳукуки;

ҳукуқ эгасининг селекция ютуқларига бўлган мутлақ ҳукуки.

Агар корхонага унга доир мутлақ ҳукуқлар тегишли бўлса, у интеллектуал мулк обьектини номоддий актив сифатида эътироф этади. Яъни интеллектуал фаолият натижалари ёки индивидуаллаштириш воситаларига доир мулкий ҳукуқлар эгасига бундай обьектдан исталган шаклда ва ҳар қандай усул билан қонуний фойдаланишнинг мутлақ ҳукуки тегишилдири.

Номоддий активлар таркибида корхона ходимларининг интеллектуал ва ишбилармонлик хислатлари, уларнинг малакаси ва меҳнатга қобиллиги киритилмаслиги керак, чунки улар ўз ифодачиларидан ажралмас бўлиб, уларсиз ишлатилиши мумкин эмас.

ҲАММАСИНИ ҲИСОБГА ОЛИШ КЕРАК

Агар актив номоддий актив сифатида эътироф этилса, бухгалтер баҳолаш ва бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақларига кирим қилиш учун барча ҳужжатларга: зарурат бўлганда Ўзбекистон Интеллектуал мулк агентлигига рўйхатдан ўтказилган интеллектуал мулк обьектига ҳукукни бериш шартномаси (учинчи шахслар фойдасига воз кешиш шартномаси), ҳисобварақ-фактура, қабул қилиш-топшириш далолатномаси ва бошқаларга эга бўлиши керак.

Номоддий активларни ҳисобга олиш (сотиб олиш) шартномаси;

қабул қилиш (фойдаланишга топшириш) 0410-0490-ҳисобварақлар дебети бўйича 0830-«Номоддий активларни харид қилиш» ҳисобварағи билан корреспонденцияда акс эттирилади. Улар қўйидагиларни ўз ичига оладиган дастлабки қиймат бўйича қабул қилинади:

ҳукуқдан воз кешиш (сотиб олиш) шартномасига мувофиқ ҳукуқ эгаси (сотувчи)га тўланган суммалар;

ҳукуқ эгасининг мутлақ ҳукуқидан воз кешиши (сотиб олиш) муносабати билан амалга оширилган рўйхатдан ўтказиш йифимлари, давлат божлари, патент божлари ва бошқа шунга ўхшаш тўловлар;

божхона божлари ва йифимлари;

номоддий активларни сотиб олиш муносабати билан тўланадиган солиқлар ва йифимлар суммалари (агар улар қопланмаса);

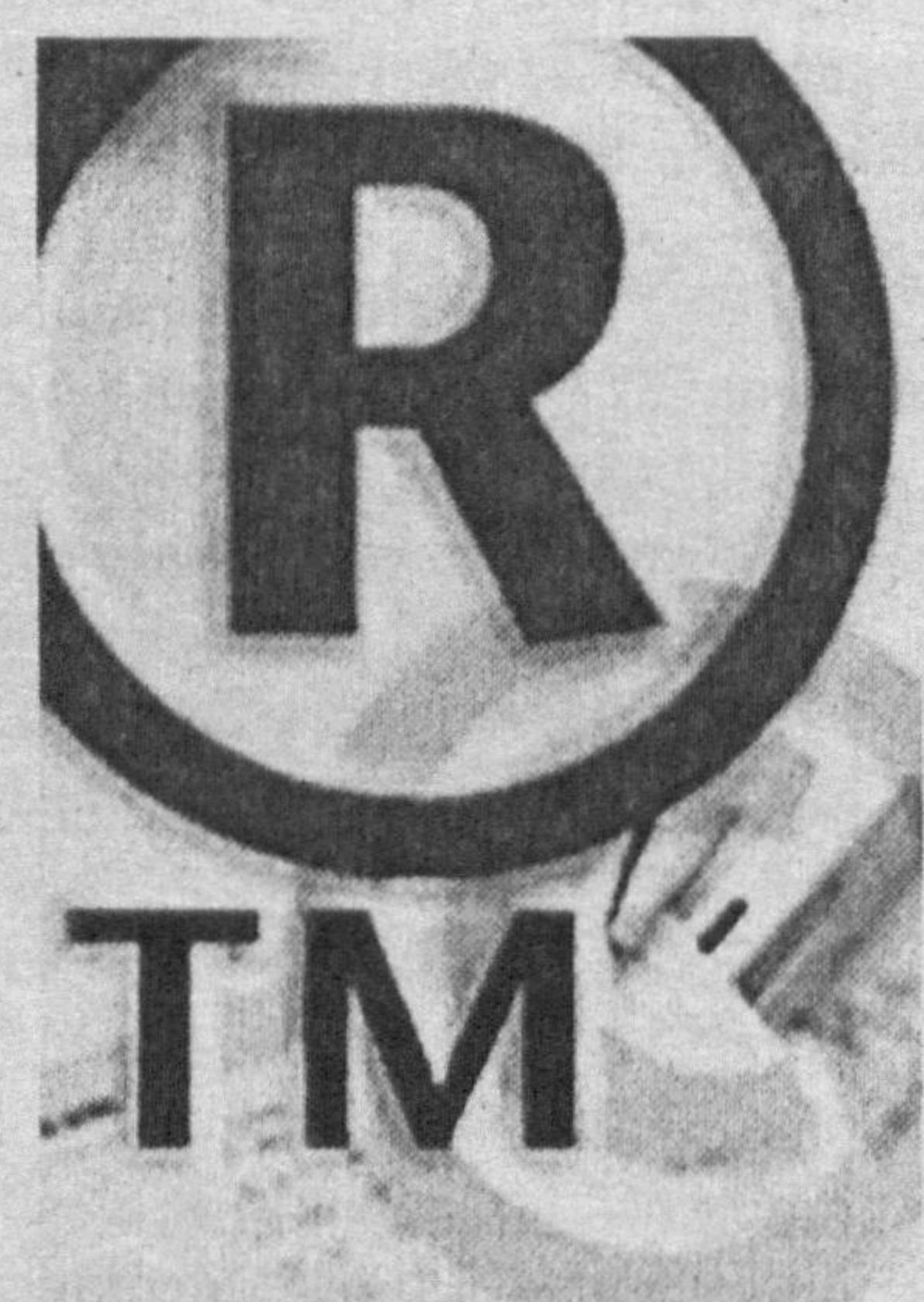
номоддий активларни сотиб олиш билан боғлиқ ахборот ва маслаҳат хизматлари учун тўланган суммалар;

номоддий активлар улар орқали сотиб олинган воситачиларга тўланадиган ҳақлар;

номоддий активларни етказиб бериш (яратиш) таваккалчилигини суғурталаш бўйича ҳаражатлар;

активдан мақсадга кўра фойдаланиш учун уни яроқли ҳолатга келтириш билан бевосита боғлиқ, бошқа ҳаражатлар.

Номоддий активларнинг ҳар бир обьектига бухгалтерия бир нусхада НМА-1 «Номоддий активларни ҳисобга олиш карточ-

каси» шаклини очади. У корхонанинг НМАга ҳукуқини тасдиқлайдиган ҳужжатлар асосида тўлдирилади.

Номоддий активларнинг ҳисоб сиёсати кам деганда қўйидаги қўйдаларни белгилаши керак:

ҳақ эвазига харид қилинган мазкур обьектларни баҳолаш усуллари;

уларни қайта баҳолаш ва қадрсизланиши қисмида номоддий активларни кейинчалик баҳолаш тартиби;

компаниянинг интеллектуал мулкини инвентаризациялаш ва унинг натижаларини бухгалтерия ҳисобида акс эттириш тартиби;

номоддий активларнинг мавжудлиги ва ҳаракатини ҳисобга оловчи бирламчи ҳужжатлар шакллари ва уларни расмийлаштириш тартиби;

интеллектуал мулк обьектлари – НМАни амортизациялаш усуллари ва бошқалар.

Номоддий активлар қиймати амортизацияни ҳисоблаб ёзиш йўли билан сўндирилади, у фойдали хизмат муддати мобайнида корхона ҳаражатларига амортизация ажратмалари тарзида мунтазам равишда тақсимиди. Унинг мобайнида корхона активдан фойдаланадиган вакт даври ёки корхона ундан фойдаланиб олишни мўлжаллаётган маҳсулот (ишлар ва хизматлар)нинг тахмин қилинаётган миқдори (ҳажми) ана шундай фойдали хизмат муддатидир. Фойдали хизмат муддати номоддий актив бухгалтерия ҳисобига қабул қилинганда қўйидагилардан келиб чиқиб белгиланади:

патент, гувоҳнома ва Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларига кўра номоддий активлардан фойдаланишнинг бошқа чекловлари амал каттундати;

унинг мобайнида корхона иқтисодий наф (даромад) олиши мумкин бўлган ушбу обьектдан фойдаланишнинг кутилаётган муддати;

Фойдали хизмат муддатини аниқлаш мумкин бўлмаган номоддий активлар бўйича амортизация ажратмаларининг нормалари беш йилга белгилана-ди. Бироқ бунда у номоддий активдан фойдаланишга тайёр пайтдан бошлаб корхонанинг фаолият муддатидан кўп бўлиши мумкин эмас. Улар амортизациясининг ҳисоблаб ёзилган суммаси (0510-0590-ҳисобварақлар кредити) ишлаб чиқариш ҳаражатлари (муомала чиқимлари, маъмурий ҳаражатлар, капитал қўйилмалар)ни ҳисобга олиш ҳисобварақлари дебетига киритилади.

Шуни ҳам таъкидлаш лозимки, номоддий активлар юридик шахсларнинг мол-мулк солиғи солинадиган обьект ҳисобланади (агар ушбу солиқ бўйича имтиёзлар мавжуд бўлмаса). Солик солинадиган база НМА обьектларининг ўртacha йиллик қолдик

ВА КРЕДИТИ

қийматидан келиб чиқиб белгиланды, ҳисобот даври ҳар бир ойининг охирги куннада солиқ солиш обьектларининг қолдик қийматларини (ўртача йиллик қийматларини) кўшиш чоғида олинган сумманинг 1/12 қисми сифатида ўсиб борувчи якун билан ҳисобланади. Қолдик қиймат НМАнинг дастлабки (тилаш) қиймати билан корхонанинг ҳисоб сиёсати белгилаган усуллардан фойдаланиб ҳисобланган амортизация миқдори ўтасидаги фарқ сифатида белгиланди.

ИХТИРОНИ БОШҚА ШАХСГА БЕРИШ ОҚИБАТЛАРИНИ ҲИСОБЛАШ КЕРАК

Интеллектуал мулк обьектига мутлақ ҳуқуқнинг эгаси уни бошқа шахсга тўлиқ ёки қисман таъниш, ушбу обьектдан фойдаланишга рұксат бериш, уни бошқа тарзда тасарруф этишга ҳақлидир. Бошқа шахслар интеллектуал мулк обьектларидан фақат ҳуқуқ эгасининг розилиги билан фойдаланишлари мумкин, унга обьектларга доир мутлақ ҳуқуқ тегишилди.

Интеллектуал фаолият натижасидан фойдаланиш ҳуқуқини бошқа шахсга беришнинг кенг тарқалган бир нечта усули мавжуд:

объектни бошқа шахсга ўтказиш тўғрисида шартнома;

муаллифлик буюртмаси;

патентга доир ҳуқуқни бериш (патентни бошқа шахсга ўтказиш) тўғрисида шартнома;

тижорий концессия шартномалари;

товар белгисига доир ҳуқуқни бериш тўғрисида шартнома;

буюртма бўйича ЭҲМ учун дастурлар ва маълумотлар базаларини яратиш бўйича лицензия битими ёки шартнома ва бошқалар.

НМА – интеллектуал мулк обьектларини топшириш тўғри-

сида шартномалар (битимлар) тузилганда ФК IV бўлимининг қоидаларига амал қилиш, шунингдек уларни зарур ҳолларда Интеллектуал мулк агентлигида рўйхатдан ўтказишни унумаслик керак.

Бухгалтерия ҳисобида НМА активларининг чиқиб кетишини Номоддий активларни балансдан чиқариш тартиби тўғрисидаги низомга³ мувофиқ 9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварафида акс эттириш керак. Бунда ёзув ёйик ҳолда қайд этилади:

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварафи дебети бўйича – номоддий активларни ҳисобга олиш ҳисобварафида ҳисобга олинадиган обьектнинг дастлабки қиймати ва уларнинг чиқиб кетиши билан боғлиқ ҳаражатлар;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварафи кредити бўйича – ҳисоблаб ёзилган амортизация ажратмаларининг суммаси, шунингдек номоддий обьектларнинг чиқиб кетаётган обьектини қайта баҳолаш сальдоси (агар у қайта баҳоланган бўлса).

Номоддий активларни реализация қилишдан тушум 9220-ҳисобварақ кредити бўйича 4010-«Харидорлар ва буюртмачилардан олинадиган ҳисобварақлар» ҳисобварафи билан корреспонденцияда акс эттирилади.

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварафи бўйича дебет сальдоси (зарар) жорий ҳисобот даврида 9430-«Бошқа операцион ҳаражатлар» ҳисобварафи, кредит сальдоси (фойда) эса 9320-«Бошқа активларнинг чиқиб кетишидан фойда» ҳисобварафи ҳисобдан чиқрилади.

Молиявий натижалар (фойда ёки зарар) номоддий активларнинг чиқиб кетишидан олинган даромаддан уларнинг қолдик

(баланс) қиймати, билвосита солиқлар ва уларнинг чиқиб кетиши билан боғлиқ ҳаражатларни чегириш йўли билан аниқланади. Молиявий натижани аниқлаш чоғида номоддий активни қўшимча баҳолаш сальдоси «Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварафи кредитига НМАни реализация қилишдан олинган даромад сифатида киритилиб, айни вақтда «Узоқ муддатли активларни қайта баҳолаш бўйича тузатишлар» ҳисобварафи бўйича резерв капитал камайтирилади. Бунда олинган фойда фойда солиги ва ягона солиқ тўловини ҳисоблаб чиқараётгандан солиқ солинадиган базага киритиласи.

Агар интеллектуал мулк обьектига мутлақ ҳуқуқнинг ҳуқуқий эгаси бошқа шахсга ундан лицензия шартномасига кўра фойдаланишга рұксат берса, унинг номоддий активга доир мутлақ ҳуқуқлари сақланади ва обьект балансдан ҳисобдан чиқарилмайди. Фойдаланишга тақдим этилган номоддий активлар бўйича амортизацияни ҳуқуқ эгаси бўлган корхона ҳисоблаб ёзади.

Номоддий активлар обьектларидан фойдаланиш ҳуқуқи учун роялти деб номланадиган бир марталик ва даврий тўловлар белгиланиши мумкин. Роялти кўринишидаги даромадлар ҳисоблаб ёзиш усули бўйича эътироф этилиши керак. Улар, агар дастурлар, патентлар ва бошқа шу сингари мол-мулкдан фойдаланиш ҳуқуқларини тақдим этиш бўйича операциялар асосий фаолият тури ҳисобланмаса, бошқа даромадлар таркибида ҳисобга олинади (9510-«Роялти кўринишидаги даромадлар» ҳисобварафи). Акс ҳолда мазкур даромадлар 9030-«Ишлар бажариш ва хизматлар кўрсатишдан даромадлар» ҳисобварафи бўйича хизматларни реализация қилишдан олинган даромадлар сифатида қаралади.

**Юлий НАБОКОВ,
экспертизис.**

¹Молия вазирининг АВ томонидан 27.06.2005 йилда 1485-сон билан рўйхатдан ўтказилган бўйруғи билан тасдиқланган.

²Молия вазирининг АВ томонидан 23.10.2002 йилда 1181-сон билан рўйхатдан ўтказилган бўйруғи билан тасдиқланган.

³Молия вазирининг АВ томонидан 14.01.2006 йилда 1539-сон билан рўйхатдан ўтказилган бўйруғи билан тасдиқланган.

ТЎҒРИ ҲАДЯ ҚИЛИНГ

ЁКИ МОЛ-МУЛК ТЕКИНГА БЕРИЛГАНДА СОЛИҚ СОЛИШ ТЎҒРИСИДА

Бизнинг МЧЖ балансида 2009 йилда харид қилинган уча автомашина бор.

Улардан бирини учинчи шахсга текинга беришимиз мумкини? Агар мумкин бўлса, бизни қандай солиқ оқибатлари кутади (МЧЖ ягона солиқ тўлови тўловчиси) ва бунинг учун қандай ҳужжатлар керак?

Сиз корхонагизга тегишли бўлган мол-мulkни ўз хоҳишингизга кўра тасарруф қилингиз, шу жумладан текинга беришиниз ҳам мумкин. Бироқ агар мазкур битим йирик битимлар сирасига кирса, яъни берилаётган автомобильнинг қиймати жамият мол-мulkининг битим тузилганилиги тўғрисида қарор қабул қилинганундан олдинги охирги ҳисобот даври учун бухгалтерия ҳисоботи маълумотлари асосида белгиланган қийматининг 25%идан ошса (агар уставда йирик битимнинг янада юкори миқдори назарда тутилган бўлмаса), уни тузиш тўғрисидаги қарор жамият иштирокчиларининг умумий йигилиши томонидан қабул қилинishi керак (6.12.2001 йилдаги «Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида» 310-II-сон Қонуннинг 44-моддаси).

Автомобилни текинга бериш ҳадя шартномаси билан расмийлаштирилади, у Вазирлар Маҳкамасида қаралади. ЯСТга доир солиқ оқибатлари берилаётган обьект илгари қўшимча баҳолангандан тақдирда-гина, яъни қайта баҳолаш сальдоси берилаётган активнинг қолдик қийматидан ошганда юзага келиши мумкин. Тўлик амортизацияланган асосий воситаларни беришдан олинган фойда бундан мустасно – унга СК 356-моддаси биринчи қисмининг 7-бандига асосан ЯСТ солинмайди.

«HOMBUR-AUDIT» МЧЖ
Ўзар МВНинг 25.10.2009 йилдаги 00614-сон лицензияси
давлат улуши 50% бўлган барча хўжалик юритувчи субъектларда

Миллий ва Халқаро аудит стандартларига мувофиқ АУДИТОРИК ТЕКШИРУВЛАРИ

Барча малакали хизматларни кўрсатамиз

Аудиторлик компанияни 5 та САР халқаро сертификати, шу жумладан солиқ маслаҳатчиларига эта

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Кумкўргон ш., А. Навоий кўч., 28

Тел.: (+99876) 399 5330, 243 3560

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Кумкўргон ш., А. Навоий кўч., 28

Тел.: (+99876) 399 5330, 243 3560

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Кумкўргон ш., А. Навоий кўч., 28

Тел.: (+99876) 399 5330, 243 3560

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Кумкўргон ш., А. Навоий кўч., 28

Тел.: (+99876) 399 5330, 243 3560

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Кумкўргон ш., А. Навоий кўч., 28

Тел.: (+99876) 399 5330, 243 3560

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Кумкўргон ш., А. Навоий кўч., 28

Тел.: (+99876) 399 5330, 243 3560

Манзизи: Карши ш., Узбекистон кўч., 49

Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:

Нукус ш., А. Томур кўч., 120

Тел.: (8 361) 222 7803, (+99861) 354 7571

АДВОКАТ ҚАЙСИ МАНБАДАН МАОШ ТЎЛАЙДИ?

1. Адвокатлик бюросини очган адвокат бухгалтер, котиба ва фаррошика ёлланган жисмоний шахсларга бюронинг гонорар пулидан маош тўлашга ҳақлими?

2. Адвокатлик бюросининг Адвокатлар уюшмасига тўлайдиган аъзалик бадаллари қандай ҳисоб-китоб қилинади?

Б.Ҳазраткулова.

Карши шахри.

1. «Адвокатура тўғрисида»ги Қонуннинг (кейинги ўринларда – Қонун) 3-моддасида олий юридик маълумотга эга бўлган ва адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияни белгиланган тартибда олган республикамиз фуқароси Ўзбекистон Республикасида адвокат бўлиши мумкинлиги белгиланган.

Лицензия адлия органларининг худудий бошқармалари томонидан тегишли малака комиссияларининг қарорлари асосида берилади.

Лицензия олиш учун адвокат мақомига эга бўлишига талабгор шахс юридик мутахассислик бўйича камидаги 2 йиллик иш стажига эга бўлиши, шу жумладан адвокатлик тузилмасида (адвокатлик бюросида, адвокатлик фирмасида, адвокатлар ҳайъатида, юридик маслаҳатхона) камидаги 6 ой муддат стажировка ўтаган бўлиши керак ҳамда малака имтиҳонини топшириши шарт (Қонуннинг 3-1-моддаси).

Белгиланган тартибда лицензия олган шахс адвокатлик фаолиятини ўз адвокатлик бюросини очиб, якка тартибда амалга оширишга ёхуд бошқа адвокатлар (шерилар) билан адвокатлик фирмасини ёки аъзоликка асосланган адвокатлар ҳайъатини тузишга ёхуд фаолият кўрсатаётган шундай адвокатлик тузилмаларидан бирига киришга ёки юридик маслаҳат-

хонада ишлаган ҳолда адвокатлик фаолиятини амалга оширишга ҳақли. Адвокат ўз фаолиятини фақат битта адвокатлик тузилмасида амалга оширишга ҳақли.

Адвокатлик бюrolари, улар адлия органлари томонидан рўйхатдан ўтказилган кундан эътиборан юридик шахс мақомини олади.

Адвокатлик бюроси бундай фаолиятни якка тартибда амалга ошириш учун адвокат томонидан таъсис этилган, нотижорат ташкилоти бўлган тузилмадир.

«Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида»ги Қонуннинг 11-моддасида адвокатура нотижорат ташкилоти бўлиб, фаолиятни ўз маблағлари ҳисобидан амалга ошириши белгиланган.

Ушбу модданинг 2-қисмида адвокатурнинг штатлари, мансаб окладлари, маъмурий-хўжалик харажатларининг сметалари молия органларида рўйхатдан ўтказилмаслиги ва иш ҳақи фонди банклар томонидан назорат қилинмаслиги қайд қилинган.

Шулардан келиб чиқиб, қолаверса, адвокатлик бюроси фуқаролар ва юридик шахсларга юридик ёрдам кўрсатганини учун улардан тушадиган пул маблағлари (даромадлар) ҳамда Қонун хужжатларида тақиқланмаган бошқа маблағлар ҳисобидан таъминланишини эътиборга олиб, адвокатлик бюrolари уларга керакли бўлган ходимлар билан меҳнат шартномаларини тузиш юзасидан чекловлар белгиланмаган.

2. Адвокатнинг даромад манбалари ва у тўлайдиган солиқлар ҳақида батафсил маълумот «Норма маслаҳатчи» газетасининг 2011 йил 29 декабрдаги 52 (337)-сонида чоп этилган.

ИШДАН БЎШАШИ ҲАҚИДА ОГОХЛАНТИРИЛГАН ХОДИМГА КОМПЕНСАЦИЯ ТЎЛАШ

Корхонамизда ишлаётган бир ходима 60 ёшдан, бошқа ходимлар (пенсия ёшига етмаган) Меҳнат кодекси 100-моддаси 2-қисмининг 1-бандига асосан 2012 йил 12 марта 2 ой ўтгач ишдан бўшатилиши тўғрисида огохлантирилдилар.

Ходимни ишдан бўшатишда қандай компенсация тўловлари амалга оширилади?

Пенсия ёшидаги ходим 2 ойлик огохлантиришнинг 1-ойида ишлади, агар 2-ойдан у билан меҳнат шартномаси бекор қилинса, ташкилот томонидан қандай компенсация тўланади?

Ташкилот бухгалтери.

– Меҳнат кодекси (МК) 100-моддаси 2-қисмининг 1-бандига ходимлар сони ёки штати қисқарганлиги ёхуд корхонанинг тутатилганлиги муносабати билан меҳнат шартномасини бекор қилиш тартиби белгиланган. Бу асос ходимнинг ёши билан боғлиқ эмас, чунки ходимнинг пенсия ёшига тўлганлиги ва қонун хужжатларига мувофиқ ёшга доир давлат пенсиясини олиш ҳуқуқининг мавжуд бўлиши МК 100-моддаси иккинчи қисмининг 7-банди билан бекор қилинади.

Ходимлар 2012 йилнинг 12 марта 2012 йил 12 майидан кейин (2 ой ўтиб) меҳнат шартномаси юқорида қайд этилган асос бўйича (МКнинг 67, 101, 102, 103, 107, 108, 109, 110, 151-моддалари талабларни бажарган ҳолда) бекор қилиниши мумкин.

Ходимларни ишдан бўшатишда қўйидаги тўловлар амалга оширилади:

– ишдан бўшатиш нафақаси – ўртача ойлик иш ҳақи миқдорида (МК, 109-модда);
– бўшатиш кунига тегишли иш ҳақи (МК, 110-модда);

– фойдаланилмаган барча таътиллар учун пуллик компенсация (МК, 151-модда);

– иш қидириш даврида (ишдан бўшандан сўнг) иккى ойдан ортиқ бўлмаган давр мобайнида ходимларнинг ўртача ойлик иш ҳақи сақланиб қолади (бунда ходимга тўланган бир ойлик ишдан бўшатиш нафақаси ҳам кўшиб ҳисобга олинади);

– меҳнат шартномаси бекор қилинган кундан бошлаб ўн календарь кун мобайнида маҳаллий меҳнат органида қидираётган шахс сифатида рўйхатдан ўтсалар, маҳаллий меҳнат органи берган маълумотномага биноан (ишдан бўшандан сўнг) учинчи ой учун ҳам олдинги иш жойларидан ўртача иш ҳақи (МК, 67-модда).

Меҳнат шартномаси бекор қилинётган ходимга компенсация тўлаш масаласи у айнан қайси модда билан ишдан бўшатилганлиги боғлиқдир, чунки белгиланган имтиёзлардан фойдаланиш учун меҳнат шартномаси қайси асосларга кўра бекор қилинганлиги аҳамиятга эга.

Масалан, агар ходим ўз ташабуси билан, яъни МКнинг 99-моддаси билан ишдан бўшаетган бўлса, унга фақат «**бўшатиш кунига тегишли иш ҳақи**» (МК, 110-модда) ва фойдаланилмаган барча таътиллар учун пуллик компенсация (МК, 151-модда) тўланади.

Жавобларни эксперт-юристимиз Абдусалом РИСҚУЛЛАЕВ тайёрлadi.

Эълонлар

РЕАЛИЗАЦИЯ

Тошкентдаги омбордан компьютерлар ва ташкилий техника. Накд пул ва пул ўтказиш йўли билан*. Тел.: 126-20-17, 215-61-11.

Совуткич камера 3600м³. 1 йилда ўзини оклади (850 000 сўм). Тел.: 926-32-23, 451-85-00.

БАҲОЛАШ ХИЗМАТЛАРИ

Баҳолаш ва бизнес-режалар*. Тел. 430-56-00.

АУДИТОРИК ХИЗМАТЛАРИ

Аудит. Бухгалтерия хизматлари*. Тел.: 570-18-64.

ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР

ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Корхоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта ташкил этиш,

тугатиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш*.

Тел.: 281-52-39, 448-74-69.

Кўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр*. Тел. 448-74-69.

ХИЗМАТЛАР

Компьютерга тез ёрдам. Пул ўтказиш йўли билан ҳам.

Тел.: 392-63-42, 987-57-67.

Картижларни тўлдириш . Жойига чиқиш билан.

Тел.: 127-15-28, 914-67-79.

Вирусга қарши ҳимоя. Жойига чиқиш билан.

Тел.: 392-63-42, 987-57-67.

Исталған компьютер тармоқларини созлаш. Пул ўтказиш йўли билан ҳам. Тел.: 392-63-42, 987-57-67.

Windows, дастурлар, антивирус. Пул ўтказиш йўли билан ҳам. Тел.: 392-63-42, 987-57-67.

Ташкилотлар учун компьютер ва маший техникани ҳисобдан чиқариш учун хужжатларни тайёрлаш.

Тел.: 233-74-95, 233-17-56, 236-76-46.

Картижларни тўлдириш. Жойига чиқиш билан. Пул ўтказиш йўли билан ҳам.

Тел.: 392-63-42, 987-57-67.

ХАБАР

Шайхонтохур туман ДСИ томонидан хусусий тадбиркор Шомуродов Оқилжон Қобиловичга 2008 йил 5 июнда берилган 5163-сон ва 2010 йил 21 январда берилган 75-сон «Даромадлар ва товар операциялари китоби» йўқолганилиги сабабли бекор қилинади.

*Хизматлар лицензияланган. Товар сертификатланган.